

Окреме місце у науково-педагогічній діяльності Ю.М. Сороки займає наукове керівництво аспірантами і здобувачами. Зокрема, під його керівництвом підготовлено п'ять кандидатів історичних наук. Завершується написання аспірантами двох кандидатських дисертацій.

Ю.М. Сорока – входить до складу двох спеціалізованих вчених рад по захисту докторських і кандидатських дисертацій. Неодноразово призначався головою ДЕКів і акредитаційних комісій вузів.

Ю.М. Сороку шанують і цінують колеги, прислухаються до авторитетної думки аспіранти, його люблять і поважають студенти. Насамперед, за його житейську мудрість, розум, толерантність, виваженість, доброту.

Вітаючи Юрія Михайловича з ювілеєм, від щирого серця зичимо якнайміцнішого здоров'я, добра, благополуччя, наснаги, великого людського щастя Вам і Вашим рідним, достатку, творчої енергії для реалізації нових ідей і задумів.

© *Анатолій Коцур*

ВЕЗУВІЙ НІКОЛИ НЕ ДРІМАЄ (З НАГОДИ 70-РІЧЧЯ ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА ГРИГОРІЯ ДМИТРОВИЧА КАЗЬМИРЧУКА)

Сили Природи наділили Григорія Дмитровича Казьмирчука кипучою енергією, яку можна порівняти із діючим вулканом в Італії – Везувієм. Тільки цей Везувій народився зовсім не в далекій Італії, а у селі Кальнику на Вінниччині. Слід відзначити, що день народження ювіляра – 9 травня 1944 р. ознаменувався видатною подією – днем визволення Севастополя, а 9 травня 1945 р. відзначається як день Перемоги. Як жартує сам Григорій Дмитрович – якби він не народився, то не було б Перемоги. Передвісник Перемоги народжений у такий видатний день не міг не стати життєрадісним, працьовитим, енергійним чоловіком, невтомним і професійним науковцем, вмілим та досвідченим педагогом, а також дбайливим, люблячим батьком.

Формуванню Григорія Дмитровича як особистості та історика сприяла стародавня історична атмосфера, а також мальовнича природа рідного села Кальника, що розташовується на берегах річки Кальнички, притоки Собу, яка впадає у Південний Буг. За давніх часів Кальник був багатолюдним містом. Перші поселення на території села виникли у північно-західній частині за часів неоліту. Поблизу Кальника археологи відкрили стародавнє поселення трипільської культури та скіфські кургани.

Уперше в історичних документах Кальник згадується 1448 р. Він належав князям Корецьким та графам Потоцьким, а також Товариству Кальницького цукрового заводу. Не обійшли стороною Кальник події Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. Саме з цього часу він перетворюється на центр Кальницького полку. Очолювані видатними сподвижниками Б. Хмельницького козаки Кальницького полку брали активну участь у всіх найважливіших військових баталіях. Серед Кальницьких полковників були знамениті Іван Богун та Іван Сірко. Кальник відомий ще й діяльністю там декабристів. У Іллінцях, що поблизу Кальника квартирувався В'ятський піхотний полк, яким командував голова Південного товариства декабристів Павло Пестель, яскравий прихильник республіканської влади і автор програмного документу «Руської правди». Він жив у Кальнику з 1821 по 1825 рр. Там проходив службу один із активних членів Тульчинської управи майор М. Лорер. Туди ж для зустрічей приїздили В. Давидов, О. Баратинський, М. Бестужев-Рюмін, О. Поджіо та інші декабристи.

Кальницька земля дала життя відомим людям, серед яких священики Михайло і Микола Оппокови, пращури по жіночій лінії М. Грушевського, паніматка Олімпіада Чер-

няк – двоюрідна сестра Ф.М. Достоевського, польський поет і композитор Леон (Ярослав) Івашкевич, герой Радянського Союзу Олександр Западинський. До цих передових лав кальничан належить і Григорій Дмитрович Казмирчук – доктор історичних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Родовід Каземерів – Казмирчуків має таку довгу та барвисту долю, як і власне історія Кальника. Документально родовід починається від кінця XVIII ст. Ім'я засновника роду Каземера не збереглося. Разом із дружиною Меланією в них було троє синів, продовжувачів роду: Василь, Григорій та Герасим. У 1793 р. вперше зафіксоване прізвище Григорія Казимера пращура гілки роду Казмирчуків, який мав сімох нащадків. Серед них Андрій Григорович Казимерчук, який одружившись із Анною, дав життя дев'ятьом дітям. Далі одна із родових гілок продовжилася від його старшого сина Андрія Андрійовича, через Якіма Андрійовича та онука Тимофія Якимовича – дідуся Григорія Дмитровича Казмирчука. Відомо, що на початку XIX ст. Казимерчуки записувалися як поселення, а з 1861 р. – селянами, або обивателями графині Теклі Потоцької, уродженої княжни Сангушко. Після скасування кріпосного права стали вільними селянами, продовжуючи працювати на графів Потоцьких, а до 1917 р. на акціонерів Кальницького цукрового заводу.

Дідусь та бабуся Григорія Казмирчука Тимофій Якимович (1863–1933) та Ксенія Олексіївна (1863–1933) отримали вищий статус, ніж прості селяни, адже Тимофій Якимович став рядовим солдатом запасу. Сім'я була досить заможною. Тільки садибної і присадибної землі було кілька гектарів. На початку XX ст. відбулися складні й руйнівні революційні зміни 1917–1922 рр. Радянська влада відібрала та усупільнила землю селян-кальничан, знищила цукровий завод, загнала селян до колгоспу «Жовтень» та придушила народну ініціативу. У роки колективізації земля і сільськогосподарський реманент Казмирчуків також були усупільнені. Трагічний голодомор 1932–1933 рр. забрав життя Тимофія та Ксенії Казмирчуків, які залишили п'ятеро дітей – Якіма, Платона, Параску, Степана і Дмитра.

Батько Григорія, Дмитро Тимофійович (1903–1974) закінчив двокласне сільське міністерське училище, а мати Текля Григорівна Дідик (1902–1986) з сусіднього села Талалаївки була вихованкою радянських лікнепів. Вони одружилися у 1923 р. і розпочалося їхнє трудо-

ве життя, яке співпало з швидкими соціальними змінами, народженням дітей, важкою працею на різних роботах, зокрема у кальницькому колгоспі «Жовтень». Дмитро й Текля побудували власну хату недалеко від батьківської, бо присадибні городи розділяла межа. Батьки виховували у дітей доброту, бажання допомогти один одному, довіряти ближньому, що формувало цінності самоповаги. Любов і повага, бажання допомогти один одному і терпіння стали важливими складовими родини Казмирчуків.

Дмитро Тимофійович Казмирчук мав нелегку, але відносно щасливу долю, адже вийшов живим з багатьох випробувань. Він був учасником радянсько-фінської (1939–1940) та Великої Вітчизняної (1941–1945) воєн. У першій війні Дмитро відчув на власній шкірі неготовність радянського командування до екстремальних умов ведення боїв. Червоноармійці до поясу грузили у глибокому фінському снігу. Безпорадні радянські солдати перебували у низовині та ставали легкою мішенню для обстрілів фінів, які блискавично проносилися повз них на швидких лижах.

Початок Великої Вітчизняної війни вніс значні зміни у життя кальничан. Дмитро Тимофійович пішов у Червону армію, а дружина з чотирма дітьми залишилася в Кальнику. 26 липня 1941 р. село захопили німецькі війська, встановивши окупаційний режим. Всі жителі села змушені були працювати у нерозпущеному колишньому радянському колгоспі.

У травні 1942 р. радянські війська опинилися в оточенні під Харковом, де у котел потрапило 250 тис. солдат. Серед них був і Дмитро Тимофійович, який звідти вирвався і, повертаючись до Кальника, де вже господарювали німецькі окупанти, попав у концтабір «Уманська яма». Якась жінка врятувала його з полону і він зумів повернутися до Кальника. Там поступово формується підпільна кальницька група, яка розгортає агітаційну діяльність, підтримує зв'язки з партизанськими загонами, зокрема із загonom вихідця із села Івана Калачника – відомого керівника партизанського загону імені Чапаєва.

Одного разу Текля побувала у місцевій вожжонки, яка порадила Дмитрові бути обережним, особливо у 1943 р. Вона сказала, що переживши цей рік, він помре аж на старості літ. Через рік, 14 березня 1944 р. радянські війська звільнили Кальник, мобілізувавши усіх придатних до служби, зокрема і Дмитра. До перших окопів радянських військ 16 кальничан добиралися через лід по річці Соб. Знову поповнивши лави Радянської армії, Дмитро пройде складний і не-

безпечний фронтовий шлях, зокрема братиме участь у визволенні Карпат, де інтуїтивно впавши у кювет, врятується від німецького снайпера. Можливо, це збулося пророцтво ворожки.

Дмитро Тимофійович успішно воював в артилерійському підрозділі 8 батареї 623 артилерійського полку («Ясловського») 183 стрілецької Харківської Червонопрапорної дивізії. 21 серпня 1944 р. командир полку гвардії майор Рачков підписав наказ про нагородження солдат цього полку «за стійкість і відвагу в бою при відбиттю контратаки ворога в районі м. Заршин» Сянокського повіту Підкарпатського воеводства Польської держави медаллю «За відвагу». У вересні 1944 р. полк бере участь у Карпатсько-Дуклінській операції, вестиме важкі бої за звільнення міста Ясло, форсуватиме р. Віслу, р. Бяли, братиме участь у запеклих боях за м. Струмень. А участь у Моравсько-Остравській наступальній операції і форсування р. Одер відкрили шлях на Прагу, де полк і зустрів Перемогу.

Та радість від неї швидко минулася, адже ворог залишив на Україні самі руїни, а величезні людські втрати поклали на плечі тих, хто вижив, тягар відбудови. У важкий повоєнний час Дмитро Тимофійович і Текля Григорівна Казмирчуки виховували вже шістьох дітей, із яких наймолодшим був Григорій. Дмитро та Текля стали свідками знищення радянськими безбожниками стародавньої кальницької церкви Різдва Пресвятої Богородиці.

Після війни батьки Григорія тяжко працювали у колгоспі «Жовтень». У 1948 р. Дмитро Тимофійович виробив у колгоспі 398,41 трудовнів. Він працював там до призначення 1 січня 1968 р. мізерної пенсії – 16 крб. 63 коп. З 1 липня 1971 р. йому призначили по-життєву пенсію у сумі 29 крб. 75 коп. Так віддячила радянська влада за багаторічну добросовісну працю колгоспника. Текля Григорівна важко працювала від ранку до пізнього ночі у тому ж колгоспі, обробляючи гектари буряка, кукурудзи та інших культур. Місцеві чиновники не поспішали відзначити багатодітну жінку званням «Мати-героїня», що давало певні пільги, а вимагали непосильної праці, оціненої «дерев'яними трудовнями». Так, у 1945 р., доглядаючи однорічного Григорія, вона виробила за рік 44,27 трудовнів. На плечі матері лягала й важка домашня робота – наварити, випрати, прибрати у будинку, доглянути дітей, поратися по господарству.

Старші брати Микола та Петро, сестри Марія, Катерина, Валентина та малий Григорій

були привчені працювати змалечку. Діти допомагали матері вдома та у полі. Якось Григорій після школи поніс матері обід на поле, за що жінкиланкові назвали його маминим помічником. Це настільки підбадьорило хлопця, що він аж до вечора трудився на буряковій ниві.

Брати Микола та Петро Казмирчуки працювали на різних роботах у Кальнику. Микола – у колгоспі, де у свої сімнадцять років зробив більш як 200 трудовнів, відбудовуючи народне господарство. Петро, не закінчивши навчання у місцевій школі, відслужив три роки у Радянській армії, побував на цілині у Казахстані. Не витримавши жахливих умов життя та праці повернувся до Кальника. Працював на Сорочанському хлібокомбінаті, пізніше перебрався до м. Василькова, де трудився на Київській залізниці.

На дитячих плечах Марії лежала майже вся хатня робота та догляд за меншими братиками й сестричками. Під час окупації 17-річну Марію разом з тринадцятьма дівчатами відправили до м. Мюнхена, де вони працювали в госпіталі, виконуючи найважчу й найбруднішу роботу. У Німеччині вона працювала також в сільській місцевості на німецького «бюргера», від характеру якого залежали умови роботи. Повернувшись з Німеччини, вона змушена була виїхати на Донбас через переслідування остарбайтерів радянською владою. Там деякий час працювала на одній із шахт Кадіївки, згодом повернулася до рідного села з чоловіком та сином.

Катерина навчалася у Кальницькій середній школі, закінчивши сім класів. У неї був музичний талант. Брала участь у шкільному духовому оркестрі, грала на барабані. Вона була єдиною дівчиною в оркестрі, але вправно виступала під час святкових маршів центральною вулицею Кальника, на весіллях та громадських заходах у школі. Підрісши, працювала влітку на збиранні яблук у радгоспі с. Білки, возила їх на відкритих машинах на заготівельні бази, застудилася і невдовзі померла.

Молодша донька Валентина без роботи свого життя також не уявляла. Любила чистоту та затишок у домі, старалася завжди допомогти в усьому. Закінчила десять класів Кальницької середньої школи, Вінницьке технічне училище № 1, отримала спеціальність штукатура. Працювала в будівельних організаціях Києва та на Мотовилівському деревообробному комбінаті. Вийшла заміж і народила двох донечок – Світлану й Ларису. Згодом Валентина вступила на заочне відділення історичного факультету Київського університету ім. Т. Г. Шевченка. За-

вершивши навчання, працювала вихователем дитячого садочка у м. Фастові, пізніше у такому ж закладі м. Києва. У цій сфері розкрився її педагогічний хист.

Григорій Дмитрович Казьмирчук, наймолодший у родині Дмитра і Теклі, отримав змогу закінчити колгоспний садочок та Кальницьку середню школу (1951–1961 рр.). Найбільше у шкільні роки любив історію. Він попрацював два місяці у рідному колгоспі, а потім подав документи у професійно-технічне училище № 86 в Молодогвардійську на Луганщині. Отримавши довідку про зарахування, відправився за паспортом, який селянам у ті часи було отримати дуже важко. Паспортисти переписали прізвище із його свідоцтва про народження, видане у 1956 р. Дашівським ЗАГСом. І виявилось, що у паспорті Григорію Дмитровичу записали прізвище – Казьмирчук, а брати і сестри за власними свідоцтвами отримали прізвище Казьмірчук. Так він став немовби засновником нового відгалуження роду Казьмирчуків.

У 1963 р., після закінчення училища в Молодогвардійську, працював столяром будівельного управління № 5 Красноармійського житлобуду Донецької області. У 1964 р. вступив на 3 курс Красноармійського педучилища. В листопаді того ж року призваний до лав Радянської армії. Після закінчення строкової служби продовжив навчання в Красноармійському педучилищі, яке у 1969 р. закінчив з відзнакою. Отримавши диплом вчителя праці і креслення, поїхав до Києва, де проїжджаючи біля Київського державного університету, Григорій побачив велику кількість абітурієнтів. Саме тоді загорівся бажанням поступити до цього вузу. Цілком свідомо вибирає історичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Вступний іспит у нього в серпні 1969 р. приймав професор П.А. Лавров.

Під час навчання в університеті Григорій пройшов школу видатних істориків. Найбільший вплив на формування молодого науковця справив викладач історії СРСР, професор А.К. Буцик, який помітив талант у майбутнього історика. На факультеті в той час працювала плеяда блискучих фахівців: К.О. Джемжула, В.А. Жебокрицький, Ю.Ю. Кондуфор, В.Н. Котов, В.І. Стрельський, О.А. Бородін, В.Є. Спицький та ін.

Прекрасний організатор і природжений керівник, Григорій упродовж п'яти років обирався старостою курсу. Брав активну участь у громадському житті факультету, конкурсах студентських наукових робіт з проблем

суспільних наук. Як член наукового студентського гуртка з історії КПРС неодноразово робив доповіді. Юнак виступав з лекціями перед робітниками підприємств Києва, зокрема прочитав понад 60 лекцій. У 1972 р. був учасником будівельного загону в Кустанайській області, працював піонервожатим в піонертаборі заводу «Арсенал» під Києвом.

У 1974 р. блискуче захистив дипломну роботу «РКП(б) в період переходу до нової економічної політики (кінець 1920 – початок 1921 г.)», якою керував О.А. Бородін. Одержавши диплом з відзнакою, у листопаді того ж року Григорій Дмитрович вступив до аспірантури на кафедру історії СРСР дожовтневого періоду. Науковий керівник професор В.Н. Котов запропонував досліджувати історіографію суспільно-політичних рухів першої половини XIX ст. Саме тоді Г.Д. Казьмирчук почав формуватися як справжній декабристознавець нашої епохи, адже основним предметом дослідження молодого вченого стала історіографія руху декабристів.

З вересня 1977 р. розпочав працювати на кафедрі історії СРСР дожовтневого періоду. У 1984 р. захистив кандидатську дисертацію: «Перший етап визвольного руху в Росії в дослідженнях істориків Радянської України 1917–1980 рр.» У дисертації вперше в історичній науці була зроблена спроба систематизації та узагальнюючого аналізу опублікованих досліджень з найважливіших проблем дворянського етапу визвольного руху в Російській імперії. Автор запровадив у науковий обіг нові архівні матеріали, висвітлив співробітництво істориків України і Росії в справі евристичного пошуку і публікації документальних джерел.

У 1997 р. Григорій Дмитрович на засіданні спеціалізованої вченої ради в Київському університеті успішно захистив першу в Україні докторську дисертацію з проблем історіографії руху декабристів на тему: «Рух декабристів: історіографія проблеми (1917 – середина 1930-х років)».

Упродовж багатьох років Григорій Дмитрович був викладачем, доцентом, професором кафедри історії СРСР дожовтневого періоду (історії народів Росії, історії Росії). Ним розроблені і прочитані низка нормативних та спеціальних курсів: історіографія історії СРСР, історія Росії XIX – початку XX ст., історіографія руху декабристів, російська культура у XIX ст., історична бібліографія тощо.

Надійною опорою у житті для Григорія Дмитровича стала дружина Ганна Григорівна

Соловйова (1944–2004) та дружна сім'я. Ганна Григорівна народилася у с. Холосне Коростенського району Житомирської області, а вищу освіту отримала у Київському будівельному інституті. Працювала на різних роботах, а також головним енергетиком ВДНГ України. Вона підтримувала чоловіка в усіх його починаннях, наукових спрямуваннях та допомагала у найголовнішому – вихованні дітей. Радують успіхами батька дві доньки Ярослава та Марія. Ярослава Григорівна – кандидат юридичних наук, доцент Академії праці та соціальних відносин Федерації профспілок України. Разом із чоловіком Ігорем Олександровичем Рябцевим вони виховують доньку Катерину та сина Олексія. Марія Григорівна – доктор історичних наук, доцент кафедри української історії та етнополітики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. З 2001 р. професор Г. Казьмирчук очолює кафедру історії для гуманітарних факультетів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Читає лекції в багатьох вищих навчальних закладах України. За сумісництвом працює професором історичного факультету Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.

Наукові здобутки продовжують його учні, адже Григорій Дмитрович уміє вміло скерувати молодь до конкретної дослідницької діяльності, розпізнати у студентському середовищі майбутніх науковців. Під його керівництвом захищено 26 кандидатських та 3 докторських

дисертації. Г.Д. Казьмирчук активно продовжує наукову, навчальну, методичну, громадську роботу. Він є автором понад 460 наукових, публіцистичних, навчально-методичних праць.

Григорій Дмитрович – член спеціалізованих вчених рад по захисту кандидатських і докторських дисертацій на історичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка та в Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університеті імені Григорія Сковороди, член редколегій низки фахових видань історичного профілю. Нагороджений медаллю «20 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.». Він співпрацює з багатьма вітчизняними та зарубіжними істориками. Тісні дружні та наукові інтереси об'єднують Григорія Дмитровича з колишнім однокурсником, а нині деканом історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Віктором Федоровичем Колесником. Постійний обмін думками та ідеями відбувається з зарубіжними провідними фахівцями-істориками, зокрема О. Киянською, Р. Романюком та І. Водзяновською.

Авторитетний учений, працюючий та енергійний керівник, доброзичливий, порядний та відповідальний Г.Д. Казьмирчук у свої 70 років з оптимізмом дивиться у майбутнє. Сердечно вітаємо Вас, вельмишановний Григорію Дмитровичу, з ювілеєм! Зичимо міцного здоров'я, світлої радості, бадьорого настрою, невичерпної енергії, щасливого довголіття!

© *Анатолій Коцур, Марія Казьмирчук*